

Milena Mileva Blažič

*Pehar zlatih hrušk –
premislek
in priložnost
za izboljšanje*

Pionirska – Center za mladinsko književnost in knjižničarstvo že nekaj let zapored realizira odlično idejo s pomenljivo metaforičnim nazivom *zlata hruška*. Priročniki za branje kakovostnih knjig, v katerih je predstavljena in ovrednotena vsakoletna bera, so do leta 1998 izhajali v različnih glasilih, od tedaj pa izhajajo v samostojnih publikacijah. Gre za zanimivo pobudo, ki ob enormnem številu otroških knjig na letni ravni pomaga razlikovati kakovostne knjige od tistih manj kakovostnih ali celo tistih, ki ne dosegajo osnovnih standardov. V Sloveniji vsako leto izide okoli tisoč enot za otroke in/ali mlade, od tega je le do 5 % vseh knjig financiranih s sredstvi Javne agencije RS za knjigo (JAK). Če pogledamo na primer leto 2014, je nalepko zlata hruška prejelo 125 knjig, od tega jih je 57 pripadlo delom slovenskih avtorjev in 68 delom tujih avtorjev. Od 125 enot je bilo 54 ponatisov in 71 prvotiskov, od tega 19 iz slovenske in 52 iz svetovne književnosti. Če nadalje analitično razdelimo slovenske prvotiske, je od 19 enot 5 poučnih, 4 so bili stripi, 10 pa je bilo leposlovnih del. Med slednjimi najdemo enoto iz ljudskega izročila (M. Kropelj Telban: *Stoji, stoji tam beli grad: slovenske ljudske pripovedi o naseljih, naravnih znamenitostih, cerkvah in gradovih*). Še natančnejši pogled razkrije, da so leposlovna dela prišla izpod peres različnih

avtorjev, tako je na primer Ž. Gombač prejel tri oznake, J. Vidmar dve in ostali po eno (S. Makarovič, S. Pavček, A. Rozman, P. Svetina, D. Šinigoj, B. Š. Žmavc). Če gremo še dlje, vidimo, da je med omejenimi 19 prvotiski izvornih in sodobnih slovenskih slikanic ali ilustriranih knjig, označenih z zlato hruško, 8 naslovov oziroma 42 % izšlo pri založbi Miš, 21 %, pri Mladinski knjigi in Cankarjevi založbi, pri založbi Forum 16 %, Vilnii 11 % in pri ostalih manj. Iz tega lahko med drugim sklenemo, da založba Miš svoj založniški poudarek v veliki meri namenja prvotiskom. Izkaže se tudi, da številne založbe na različnih knjižnih sejnih kupujejo avtorske pravice za že nagrajene in preverjene uspešnice (npr. J. Donaldson), ki potem dobijo še slovensko priznanje zlata hruška. Postavi se vprašanje smiselnosti nagrajevanja t. i. zimzelenih uspešnic ali mladinske klasike, kot je npr. *Mali princ* A. De S. Exuperyja, pa dela J. R. R. Tolkiena itn.

Če naj omenim še eno asociativno porojeno nenaključje, vezano na neko drugo nagrado: nekoliko nenavadno je, da je vseh pet nominiranih slikanic za nagrado izvorna slovenska slikanica oziroma nagrado Kristine Brenk za leto 2015 izšlo pri založbi Mladinska knjiga. Tega si ne organizatorji ne komisija enostavno ne bi smeli dovoliti, poleg tega se zdi vprašljivo podeljevanje druge nagrade, ki ni ravno utemeljena. Ob natančnejši analizi (uredniških in/ali založniških) relacij v mladinskem literarnem sistemu lahko opazimo, rečeno z Itamar Even Zohar, neko "omrežje odnosov, ki jih lahko predpostavimo za skupek dejavnikov, ki naj bi bili vpleteni v družbeno-kulturno dejavnost...", vidimo prevladujočo značilnost slovenske kulture. Ta neobjektivno opravlja svoje delo na osnovi omenjenih relacij in "mreže odnosov" ter s tem preusmeri literarno pozornost na funkcije in medsebojno povezanost ter soodvisnost sistemskih pozitivnih korelacij (bralni sezname, nagrade, nominacije, nomoteti, uredniki, založbe). Ravno te relacije so vidne, čeprav niso transparentne; in ravno te omogočajo odrinjene in spregledane pojave, ki so na margini pozornosti.

Urednici *Človeknejezise: priročnik za branje kakovostnih mladinskih knjig 2015: pregled knjižne produkcije za mladino iz leta 2014* Darja Lavrenčič Vrabc in Ida Mlakar sta sicer naredili plemenito potezo, ko sta razširili strokovno skupino na več članov (Tina Bilban, Tilka Jamnik, Katja Kamperle, Gaja Kos, Darja Lavrenčič Vrabc, Izar Lunaček, Ida Mlakar, Tone Obadič, Manca Perko, Kristina Picco, Petra Potočnik, Zarja Snoj Verbovšek, Katja Stergar in Vojko Zadavec). Menim, da bi moral tudi sofinancer, v tem primeru JAK, s sredstvi interne kontrole odpraviti vsak najmanjši morebitni dvom o konfliktu interesov, predvsem uredniško sodelovanje pri založbah.

Če primerjamo (so)delavce založbe Miš in uredniški odbor *Priročnika kakovostnih knjig*, ki sicer vključuje ekipo odličnih knjižničarjev in drugih

strokovnjakov za mladinsko književnost, vendarle ostaja nekaj odprtih vprašanj, in sicer ali so sodelavci ali zaposleni v javnih ustanovah (in/ali sofinancerji) lahko člani uredništva in/ali sodelavci komercialnih založb? Menim, da bi sam uredniški odbor moral ravnati samozaščitno, da bi morebitni dvom o konfliktu interesov in/ali nedovoljenem vplivanju bil *a priori* izključen.

Ne glede na omenjeno dilemo se ob zlatih hruškah zastavi ločeno vprašanje, zakaj je bilo tako radodarno podeljenih 125 priznanj. Nekatera z zlato hruško označena dela namreč povezuje literarna šibkost ter nekoliko površno uredniško delo. Smiselno bi bilo razmisliti tudi o redefiniciji kriterijev, da bi hruške podeljevali le za prvotiske sodobne slovenske mladinske književnosti. Slovenija mora, kot drugi evropski narodi, poskrbeti za razvoj in promocijo svoje nacionalne književnosti brez nacionalizmov (J. Kristeva: *Nations without nationalism*, 1993) in za kar najbolj objektivni in nepristranski sistem vrednotenja in nagrajevanja. Zdi se, da nekateri avtorji živijo v romantični iluziji, po kateri se, rečeno s P. Bourdieujem, "tisti, ki so preprosto neuspešni, skrivajo za romantično idejo velike nerazumljenosti". Zato se na koncu zastavi vprašanje, kako "razkrinkavanje iluzij" o nagrajevalni "mreži odnosov" prispeva k razvoju strokovnega področja slovenske mladinske književnosti. Kako vzdrževanje iluzij o "romantični nerazumljenosti", ki jih kvantitativno potrjuje npr. *Statistika izposoj v splošnih knjižnicah*, vpliva na recipročne nominacije in nagrade, relacijske bralne repertoarje in druge dele slovenskega mladinskega literarnega sistema? Zaradi odličnega poslanstva, ki ga opravlja na področju mladinske literarne vede, zibka *zlatih hrušk* ne sme postati Cankarjev *pehar suhih hrušk*. Zato je tudi razkrinkavanje iluzij (morebitni konflikt interesov) nujno za razvoj mladinske literarne vede, ki ima nalogo, kot pravi P. Nodelman, da preseže inercijo mišljenja in pogleda literaturo, saj bo le tako videla, kot pravi Prešeren, kdo slavi višnjanskega polža namesto Pegaza, ki na krilih domišljije (in ne na založniških krilih), leti iz realnega v fantastični svet in pije čisto vodo iz posvečenega studentca Hipokréna.

Torej, odlična ideja; podeljevanje priznanj *zlata hruška* je na prelomnici, da še naprej udejanja začetno poslanstvo in da preseže morebiten dvom o nedovoljenem vplivanju ter recipročnem podeljevanju priznanj onkraj konflikta interesov članov in članic, založb in samozaložb, cenzure in samocenzure ter pomisleke upošteva kot premisleke in priložnost za izboljšanje. Navkljub kritični, vendar dobronamerni popotnici, gre zlati hruški priznanje za čiščenje in ne čaščenje potrošniškega Avgijevega hleva.